
ФІЛОСОФІЯ СПОРТУ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Михайло Ібрагімов

Резюме. Актуалізується теоретична і практична значимість «філософії спорту» як учебної дисципліни і міждисциплінарної області знання. В частині звертається увага на необхідність оновлення понятійно-термінологічного апарату фізкультурно-спортивної науки з метою інкорпорації її в загальне науковедення, обогачення сучасної методології наукового познання новими філософськими парадигмами мислення, що відповідають баченню і тенденціям в культурно-цивілізаційному процесі. Підкреслюється важливість розвитку морально-ціннісної проблематики в фізкультурно-спортивній діяльності і спортивної професійної етики з метою подолання негативних явищ, які нівелюють гуманістичну сутність спорту і фізичної культури, і недооцінюють індивідуально творчу сутність особистості спортсменів, манифестуючих неумовну і неукротиму жадю людини до самосовершенствую, виходу за межі наявних психобіологічних якостей.

Ключевые слова: спорт, філософія спорту, методологія, світогляд, культура.

Summary. The article updates theoretical and practical significance of the "philosophy of sport" as an academic discipline and interdisciplinary field of knowledge. In particular, attention is drawn to the need to update the conceptual and terminological apparatus of sports science with the aim to incorporate it into the general science studies, to enrich the modern methodology of scientific knowledge with new philosophical paradigms of thinking that would correspond to the current state and trends in the cultural and civilizational process. It is emphasized the importance of development of moral values issues in physical culture and sports activities, and sports ethics in order to overcome the negative effects that erode the humanistic essence of sport and physical culture, and individually underestimate the creative essence of personality of athletes manifesting irrepressible and indomitable man's desire for self-improvement and going above the available psychobiological abilities.

Key words: sports, philosophy of sport, methodology, world view, culture.

Постановка проблеми. Вперше до програми XXIII Всесвітнього філософського конгресу (Греція, серпень 2013) включено розгляд проблематики філософії спорту як важливого конструкта сучасного культурно-цивілізаційного прогресу. Чим зумовлений інтерес сучасної філософської думки до спорту і яка доцільність філософських дискурсів у фізкультурно-спортивній науці?

Відповіді на поставлені питання можуть складати перспективи філософських розвідок у царині фізкультурно-спортивного наукознавства, що дасть змогу: 1) переорієнтувати громадську думку на культурологічні цінності фізичної культури і спорту і в такий спосіб сприяти подоланню негативістського ставлення різних категорій населення до занять фізичними вправами, тілесними навантаженнями, фізкультурно-спортивною руховою активності у вік домінування інформаційних технологій; 2) збагатити філософський інструментарій теоретичними й емпіричними досягненнями фізкультурно-спортивної науки у дослідженні психосоматичної адаптації сучасної людини до нових умов життя в колі питань «тілесного досвіду», який є об'єктом феноменологічних дискурсів; 3) розширити понятійно-термінологічний арсенал наукових фізкультурно-спортивних досліджень відповідно до сучасного рівня мовної практики, за

допомогою якого можна буде інкорпорувати їх у загальне наукознавство, розвинути теоретично-інтегративну базу фізкультурно-спортивної галузі знань, її предмет і методологію, зокрема, у подоланні засилля структуралізму, який попри його позитивних наслідків, відволікає від розуміння сутності об'єкта вивчення; 4) поновити дещо деформований під тиском прагматичних соціально-політичних цілей яскравий ореол творчої сутності спортсмена як діяча культури, для якого спортивна діяльність є полем для розгортання його потенційних креативних здібностей, що своїми виступами на змаганнях створює *тілесний образ світу* і цим звеличує невгамовну людську сутність.

У континуумі поставлених проблем кафедра філософії, історії та соціології (Ю. О. Тимошенко) у співдружності із кафедрою професійного, неолімпійського та адаптивного спорту (С. Ф. Матвеев) за організаційною підтримкою відділу аспірантури та докторантури НУФВСУ (В. О. Кашуба) четвертий рік поспіль проводить «круглі столи» із залученням фізкультурно-спортивної та філософської громадськості, де відбувається обмін інформацією щодо проведених досліджень у царині філософії спорту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показує зростаючий інтерес у суспільній гуманітар-

ній думці до філософських проблем спорту і фізичного виховання в контексті різновекторної мозаїчної постмодерної культури, органічною частиною якої є фізична культура і спорт. Сьогодні констатуємо: із раніше невизнаного інтелектуальною спільнотою як життєзначуща сила, що виробляє ціннісні продукти для удосконалення умов людського існування та шкодить моральному і фізичному здоров'ю людини, і охарактеризований нею як артефакт соціальної дійсності, важливий концепт культурологічних артикуляцій серед численних «соціокультурних феноменів» перетворився в об'єкт багатовимірних наукових досліджень.

Показово, що на пострадянському просторі останніми роками проведено п'ять (два в Україні) дисертаційних досліджень із філософсько-культурологічної проблематики. В аспекті соціальної філософії С. М. Бацунов (Запоріжжя, 2012) справедливо вбачає соціальне буття спорту в «специфічному виробництві глядацьких і показових людських надможливостей і, будучи невід'ємною складовою дозвільної форми соціуму, являє собою культурний активізм ігрової змагальності людини» [3, 15].

В аналогічному за назвою дослідженні, проведеному у 2010 р. у Сибірі Ю. М. Ямщиковим «Спорт как социально-культурное явление», підкреслюється, що спорт набуває особливого значення в сучасній філософії, оскільки «социальная философия сосредотачивается на познании человека, на его биосоциальной природе в системе современной культуры, в процессе расширяющейся социализации разнообразных общественных групп – на предметах профессионального, любительского спортивно-массового движения» [8].

Заслуговує на увагу докторське дисертаційне дослідження В. Б. Барабанової «Спорт: проблема людинорозмірності» (Москва, 2009), котра підкреслює, що «в спорте человек раскрывает и «измеряет» свои физические и ментальные возможности, однако в нем содержится и опасность выхода за пределы этих возможностей, за границы допустимого для индивида напряжения сил» [2, 4].

Одним із перших екзистенціалістсько-філософських досліджень проведено С. В. Могильовою (Харків, 2008) на тему «Сучасний спорт в екзистенційному та соціально-комунікативному вимірах», в якому вона помічає, «что в обществе «зрителей», или в «обществе спектакля», возможности влияния спорта на отношения в социуме есть достаточно мощными и одновременно не всегда предсказуемыми и восприимчивыми в своих последствиях. Растет напряжение между экзистенциальным измерением спорта, который по своей сущности невозможен вне атмосферы свободы, и его социально-коммуникативным изме-

рением, которое ее формирует и, следовательно, ограничивает» [7, 3].

У такому ж дискурсі цікавим є докторське дослідження М. Ю. Мазова (Уфа, 2009) «Спорт как социокультурное явление», який говорить про новий культурний синтез сучасності і ставить за мету побудову «позиционно-интерперсональной концепции спорта, аккумулирующий в себе его социально-коммуникативное и экзистенциально-личностное измерение» [6, 21]. У зв'язку із цим він підкреслює, що спорт «усиливает остроту «Я», помогает человеку стремится к открытому выходу за пределы своего «Я», являющегося его субстанцией. Спортсмен, как и мыслитель, близок к вопрошающему Фаусту, человеку, который духовно обеспокоен, который занят поиском решений» [6, 3]. Пошук рішень про смисл своїх діянь, як відомо, дає феноменологія, яка передбачає розкриття його змісту, свого основного завдання.

Поступово набирає сили київська школа філософії спорту [1, 110–116], що в неомарксистських традиціях поєднання діалектичного матеріалізму та екзистенціалізму розглядає фізичну культуру і спорт у стилі постекзистенціалістського мислення як синтезу спортології, фізкультурології та екзистенціалістської антропології. В такому дискурсі представлено цикл публікацій професора М. М. Ібрагімова та його послідовників аспірантів НУФВСУ у спеціалізованих фізкультурно-спортивних журналах: «Теорія і методика фізичного виховання і спорту» (2011–2013), «Актуальні проблеми фізичної культури і спорту» (2010–2013) та у філософських збірниках наукових праць інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України «Практична філософія» (2012–2013), «Мультивесум. Філософський альманах» (2010–2013).

Вибраний напрямок дослідження включено в комплексну науково-дослідницьку програму НУФВСУ «Особливості гуманітарного дискурсу в спорті і фізичному вихованні» (держреєстраційний номер 0108U000908).

Мета дослідження – ознайомити фізкультурно-спортивну та філософську громадськість із змістовною проблематикою досліджень молодих науковців, спортсменів у їх зацікавленості до філософсько-світоглядних питань сучасної фізкультурно-спортивної діяльності.

Результати дослідження та їх обговорення.

Ібрагімов М. М. у доповіді «Спортософія як кардинальний поворот у філософії культури» у руслі західноєвропейського повороту у філософії культури від раціонально-фундаменталістських амбіцій до пошуку природно-культурологічної настанови, де «вирішальним мостом, що поєднує природу і культуру є людське тіло, яке не можна однозначно підпорядкувати ані природі, ані куль-

турі» [4, 19], розглядає «спортософію» як місток для інтеграції досягнень фізкультурно-спортивних досліджень про людське тіло в загальнокультурологічному концепті феноменологічного дискурсу «тілесного досвіду». Основними характеристиками у феноменології тілесності філософи називають перманентність, подвійне відчуття, ефективність, кінестеза [5, 232], змістовний аналіз котрих, стосовно спортивної діяльності, дає змогу концептуального виходу на характеристику екзистенціалів спорту, а саме розуму волі й почуттів у діяльності спортсмена як природно обдарованої особистості, яка спрямовує свої зусилля на всі інші моменти свого досвіду, щоб здобути перемогу на змаганнях. У цьому випадку спортсмен виступає провісником майбутнього, який у повсякденному тренуванні завдяки жертвним обмеженням власних свобод маніфестує її як звитяг культурно-цивілізаційного потягу людини до самовдосконалення і виходу за межі своєї тілесної цілісності, чим символізує у руховій активності єдність духовної й соматичної природи людини із всесвітом. «Аби бути в цьому світі, треба мати тіло, аби пережити цей світ як світ власного досвіду, треба бути в змозі говорити про нього», – пише В. Кебуладзе [5, 254–255]. Підтвердженням даного принципу є бесіда за нашим круглим столом, де говорять про власні здобутки тілесного досвіду діячі спорту, використовуючи філософську термінологію.

Григор'єв В. Й. у доповіді «Фізична культура в контексті сучасних науково-технологічних та інформаційних трансформацій» звернув увагу на те, що сучасна соціокультурна ситуація в Україні, для якої характерна відсутність діалогу, дає підстави стверджувати, що усталений здоровий спосіб життя (ЗСЖ) як альтернатива нині домінуючої форми поведінки не може відбутися без нового спільного проекту. Стало очевидним, що надії на розвиток техніки і стану виробництва як найефективніший засіб розв'язання людських проблем не виправдався. Залишаючись у межах економічної парадигми, власне економосентристської онтології, людина в принципі не може радикально змінити умови свого існування, забезпечити соціально стале функціонування і розвиток суспільства, органічне поєднання в єдиному русі науково-технічного й духовного складових. Фізична культура, яка лежить в основі ЗСЖ, формує протидію багатьом негативним тенденціям, що властиві теперішньому соціуму, оскільки в центрі ЗСЖ виявляється творча діяльність особистості. Сам же ЗСЖ постає як та життєздатність індивіда, яку він не стільки суб'єктивно сприймає як наявність здоров'я, скільки як той вид соціально-активної творчої діяльності, що є умовою технології життєвої самореалізації. В даному контексті фізична культура є тестом на життєву компетентність, стає

мірою вільного, всебічного, цілісного, гармонійного розвитку людини як суб'єкта самореалізації.

Ткаченко В. С., аспірант, майстер спорту України з велоспорту, у виступі на тему «Категорія міри в спортивному тренуванні (на прикладі велосипедного спорту)» підкреслив, що співвідношення категорій міри та безмірності, перетренованості та недотренованості в спорті дуже важливе для розкриття його гуманістичному змісту. Переважання «помірності» над «безмірністю» призведе до втрати інтересу до спорту, а надмірна безмірність може спричинити або пере- або недотреновання з усіма негативними наслідками у змагальній діяльності.

Питання міри у тілесному навчанні було поставлене філософами ще в Античності, в той же час воно було теоретично вирішене: ідеальною мірою в системі формування особистості людини визнавали «арете», як вищу форму фізичної і розумової досконалості. «Арете» асоціювалось із філософською категорією «золотої середини» у формуванні особистісних якостей еліта, де найкращим греком вважався олімпієць. Однак у реаліях сучасного спорту такий ідеал не влаштує, адже будучи помірним, тобто мати «посередні» показники, бути урівноваженим за характером – спортсмен ніколи не зможе досягти високих результатів у змагальній діяльності.

В сьогоденній практиці «мірність спорту» виражається, з одного боку в поглибленому втручанні науки в процес підготовки спортсменів до змагань, коли всі інгредієнти психосоматичних характеристик тілесного організму особи спортсмена підлягають вимірюванню, без чого неможливо побудувати ефективний процес тренування, а з іншого – до безмірності, що стимулює морально-психологічні чинники особи спортсмена в прагненні завойовувати перемогу, здобути славу та визнання, матеріальні винагороди, зворотною стороною медалі такого устремління є значні психофізіологічні перенавантаження, що завдають шкоди здоров'ю спортсмена, його виснаженості, а то й передчасної смерті. Останнє почасти лякає молодь і спорт починає втрачати талановитих людей, які б могли прикрасити його.

Сучасному тренеру необхідно розуміти важливість дотримання «золотої середини», так званого «арете» в цьому співвідношенні міри та безмірності для розвитку спорту як соціально-культурного феномену і збереження здоров'я кожного спортсмена. Прикро, але слід констатувати те, що більшість із них підуть зі спорту без слави та багатства, але вони повинні мати з необхідного запас енергетичної сили, щоб побудувати своє життя поза межами спортивної кар'єри.

Векла П. П., аспірант, майстер спорту України зі скелелазіння, у виступі «Філософія ризику

в спорті» висвітлив поняття «ціни спортивної слави» як соціокультурного феномену, зокрема зазначивши, що більшість людей, за своєю психосоматичною природою, уникають ризиків, і вони номіналізуються як «ризикофоби», але під тиском обставин вони вимушені приймати ризиковані рішення. Людей, схильних до ризику і яким він до вподоби, називають «ризикофілами». Складність і постійна насиченість із власної ініціативи їх життєдіяльності ризиками створюють у соціумі підвищену атмосферу авантюризму, що дає підстави для характеристики спортивної діяльності як самозадоволення для осіб, які полюбляють спорт.

Теорія ризикософії пропонує поглянути на ризик зважено, тобто залежно від виду ризику формувати методологію його оцінки через визначення оптимальної структури об'єктивної і суб'єктивної складової. Ризик також може виступати в ролі трансцензора – механізму, який дозволяє вийти за межі певної логіки, дискурсу. Коли ризик зведений до нуля, то і потенційні можливості теж зменшуються.

Основним мотивом у аматорів-скелелазів є не гроші, а більші нагороди, такі, як особисте задоволення і ейфорія від перемоги, здобутої наперекір несприятливим ситуаціям. Внутрішні мотиватори на порядок важливіше зовнішніх. Ходити на краю прірви, управляти човном по гірській річці, спускатися на лижах з вершини гори або стрибати з парашутом спортсменів змушує властивий їм ентузіазм, наснага, що викликається щойно пережитою пригодою. Це приклад для оточуючих непокірності людської природи у дотриманні обмежень природи і філософсько-антропологічна проблема пізнання сутнісних рис людини.

Потенціал ризику з'являється разом із можливістю перемоги і поразки, удачі й невдачі, що пов'язане з відповідними відчуттями і переживаннями індивіда. І якщо ризикуючого досягає невдача, то в будь-якому випадку він набуває досвіду і розширює сприйняття світу. Якщо ж людина зупиняється на етапі передчуття, то суттєвої зміни так і не відбувається. А це вже проблема екзистенційної феноменологічної філософії, яка в спорті може знайти своє предметно-природне вирішення.

Доля В. Л., аспірант, майстер спорту України міжнародного класу зі спортивних танців, у виступі «Історія філософії спорту (на прикладі спортивних танців)» зосередив увагу на розвитку філософії спорту в контексті культурологічних практик минулого і нинішнього стану розвитку цивілізації.

Сучасний стан суспільства, культури, різних елементів соціокультурного цілого, у тому числі спорту, значною мірою пов'язаний зі становленням людино-машинного середовища перебування, що породжує технократизм. Тому вивчення фено-

мену спорту на стадії його сучасного існування вимагає також і осмислення даних явищ, які виступають тлом, специфічними факторами впливу на спрямованість розвитку спорту.

Сучасний спорт – це не автономія, а частина культури, яку необхідно розглядати в континуумі культурно-цивілізаційних звершень як конструкта соціуму, як одну із соціально-предметних і духовних практик. Відповідно до цієї тези він підлягає аналізу не лише з точки зору методів природничих або ж спеціально-прикладних наук, а в системі соціокультурної світоглядної методології. Криза сучасного спорту, сутність якого полягає в тенденції порушення меж людської розмірності, є вагомим спонукальним фактором дослідження, визначення перспектив його розвитку й, головне, виявлення тих засобів, застосування яких оздоровить і гуманізує сферу спорту.

Філософія спорту вже цілком утвердила себе як галузь наукового знання, представляючи досить розвинену систему спеціального гуманітарного та соціального знання про фізичну культуру і спорт. Одним із прикладів необхідності використання філософії спорту спостерігається у спортивних танцях через прагнення до відповідності усім ознакам загальноприйнятним канонам спорту, в яких завжди проглядалось устремління філософсько-гуманітарної думки до збалансованості сили і краси у фізкультурно-спортивних практиках.

Козак А. М., тренер, кандидат в майстри спорту України, у виступі «Значення феноменології сприйняття та феномену гри у процесі спортивного тренування дітей» підкреслив, що у навчально-тренувальному процесі дітей мають використовуватися методи навчання, які враховують особливості дитячого світосприйняття та світовідчуття.

Одним із основних методів навчання дітей є ігровий метод. Для вдалого використання ігрового методу в процесі навчання необхідно розуміти сам феномен гри. Гра практично з давніх часів виступає як форма навчання, як первинна школа відтворення реальних практичних ситуацій із метою їх освоєння. Внаслідок гонитви за високими спортивними результатами і завдяки раціоналізації і автоматизації навчально-тренувального процесу в спорті довільна креативна грайливість обмежується, що призводить до зниження рівня індивідуальних творчих здібностей гравців і проявляється у формуванні «спортсмена-робота».

Феноменологія гри полягає у взаємоузгодженні раціонального та ірраціонального моментів її здійснення. Вона існує на вістрі їх взаємопроникнення. Виявом раціональності у грі є її порядок, правила, а формою ірраціонального постають елементи хаосу, зовнішнього безладдя, заперечення усталених норм, які базуються на емоційності

гравців. Під час гри будь-який гравець відкриває у собі ті якості, про які у своєму повсякденному житті він навіть не здогадувався: гра є формою і методом запуску його можливостей.

Вдале застосування ігрового методу, рольових ігор під час занять із дітьми дозволяє забезпечити належну мотивацію дитини до занять обраним видом спорту і, таким чином, дозволяє підвищити ефективність навчально-тренувального процесу на етапі початкової підготовки.

Кириченко В. М., викладач, кандидат в майстри спорту з баскетболу, у виступі «Інструментальна роль тіла у діяльності тренера» зробила широкий огляд культурологічних поворотів, що здійснюються у сучасній постмодерністській культурі. Останній у генеалогії культури пов'язаний у зверненні до «людського тіла», яке «не належить ані природі, ані культурі» (Б. Ванденфельс), як імперативної настанови в саморозумінні культури, що розкриває сутнісну рису людської життєдіяльності.

У феноменологічній філософії тілесності воно є першоосновою сутнісних сил людини і домінує серед них, коли ми говоримо про теоретичне підґрунтя фізичної культури і спорту як складових загальної культури або ж як однієї із основних серед численних «соціокультурних феноменів». Фізичні кондиції значною мірою обумовлюють якість і стиль життя особистості, що укорінює її, само ідентифікує в соціумі. Тіло, окультурене спортом, стає носієм не тільки власне фізичних, але й естетичних достоїнств. Цей короткий «маніфест тіла» дає очевидні підстави вважати, що так, як і самопізнання дитини починається з пізнання свого тіла, пізнання людини повинне ґрунтуватися на вивченні закономірностей його збереження і вдосконалення.

Культивування тіла людини у дискурсі фізичної культури і спорту є здійсненням програми рухової активності, що містить бажаний «образ себе». Показано, що в культивованому тілі накопичується потенціал фізичних і естетичних властивостей, міра якого залежить від інтенсивності, тривалості і рівня результатів спортивної діяльності. Сьогодні тренер – одна з найважливіших фігур у спорті, без якого годі уявити собі сучасну спортивну діяльність. Професійна майстерність тренера є синтезом його постійно зростаючих професійних знань та умінь, організаційних здібностей і особистих якостей. Тренерська майстерність проявляється у неодноразовому досягненні спортивної мети найраціональнішим чином, гарантованому знаннями й інтуїцією світоглядною позицією його особистості та психоемоційними здібностями. А тому як спортсмену, так і його тренеру необхідні високі культурологічні чинники, основу котрих має складати нова світоглядна галузь знань – філософія спорту.

Бондар А. А., аспірантка, майстер спорту України з академічного веслування, у виступі «Кінестеза та її застосування у наукових дослідженнях з водних видів спорту» показала можливість застосувати метод феноменологічної редукції у фізкультурно-спортивних наукових дослідженнях.

Кінестезія – це (від від грец. *kinesis* – рух + *aisthesis* – відчуття) – почуття (сприйняття) руху і положення власного тіла або його окремих частин. Це почуття ґрунтується на різноманітній інформації, в отриманні якої задіяні абсолютно різні рецептори і сенсорні системи. Існують 3 головних джерела кінестетичного почуття: пропріоцептивна, зорова і вестибулярна інформація.

Кінестетичні відчуття – це відчуття, які дозволяють нам визначати позицію нашого тіла, без контролю зору. Тому почуття кінестезії називається почуттям позиції тіла. Завдяки правильному почуттю кінестезії ми вміємо виконувати доцільні рухи без того, щоб дивитися на те, що ми робимо. Багато з цих рухів ми виконуємо так швидко, що навіть їх не усвідомлюємо. Найбільш складною діяльністю, яку ми виконуємо без допомоги зору, є точні рухи мови при розмові. Кінестезія є повною і чіткою інформацією про те, що в даний момент відбувається з нашим тілом і як ми цей тілесний досвід усвідомлюємо.

При зайнятті водними видами спорту людина отримує більше задоволення, тому що поєднується з природою. При плаванні, синхронному плаванні, дайвінгу основна діяльність спортсменів відбувається в водному середовищі, де вони повинні утримувати рівновагу та контролювати своє тіло у воді. При стрибках у воду головним є володіння своїм тілом у повітрі. У веслуванні академічному, веслуванні на байдарках і каное, веслувальному слаломі прямого контакту з водою не відбувається, але спортсменам притаманне відчуття та утримання рівноваги на воді при проходженні дистанції на лодках. У вітрильному спорті головним є впоратися зі стихіями вітру. Вдосконалення свого тіла, покращення здоров'я, самоудосконалення, отримання насолоди від занять спортом – це і є прояв кінестезії у водних видах спорту.

Рожкова Т. А., аспірантка, майстер спорту України зі спортивних танців, у виступі на тему «Біоетика у спортивній медицині» звернула увагу на актуальності повернення до принципів гуманізму, людяності, визнання високої гідності кожної особистості, яка має своє відображення у фізкультурно-спортивній діяльності. Це зумовлює практичну потребу у формуванні нової міждисциплінарної галузі – біоетики і, зокрема, спортивної. Охоплюючи царини медицини, біології та етики, біоетика має мету зняти соціокультурні протиріччя, повернути людство до ідеалів утраченої духовності, моральності.

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Але давайте замислимося над тим, чи жертвує сучасний спортсмен собою у жорстких умовах спорту сьогодні?

Зараз спортивні результати досягли таких висот, що тренуваннями, безпечними для життя спортсмена, досягти їх практично неможливо. Професійному спортсмену доводиться або роз'яструвати свій організм найтяжкими тренуваннями, що ведуть у майбутньому до серйозних наслідків для організму, або застосовувати допінг, що також негативно впливає на нього. Заради досягнення успіхів у змагальній діяльності більшість спортсменів свідомо готові йти на пожертвування своїм здоров'ям.

Філософи стверджують, що «спортивне тіло» – це соціокультурний феномен виходу людини в момент змагальної діяльності за межі своїх природних, фізичних можливостей і миттєве поєднання з душею (екстазу), чим трансцендентує (відкриває) закладену космосом ідею його створіння» (М. М. Ібрагімов). Проте у сучасному спорті «цей вихід за межі своїх можливостей» значною мірою пов'язаний не біологічними потенційними можливостями особи спортсмена, а з тими препаратами, які знаходяться у цьому спортивному тілі. І чи можна взагалі говорити про те, що через ці модифікації навряд чи можна побачити «справжню ідею космічного створіння», якою є людина, бо спортивна діяльність перетворюється на змагання не поміж тілесною талановитістю спортсменів, а між новітніми медико-фармацевтичними препаратами, які ще не ввійшли до переліку заборонених.

Постає проблема про соціальну значущість так званих «рекордів» і їх гуманістичного змісту? Чи варті вони здоров'я, а часом і життів численних видатних спортсменів, а ще більше тих, що тільки починають свою життєдіяльність у спорті?

Біологічна етика не ставить за мету стримання або заборону новітніх біотехнологій, з якими пов'язується майбутнє цивілізації. Спортивна біоетика має закликати до скрупульозного громадського контролю щодо сумлінності всієї інфраструктури спорту, тренерів, а особливо організаторів, менеджерів спортивних змагань в опікуванні над збереженням талановитої самобутності спортсменів.

Зубковська Є. В., викладач кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації, виступила з оглядовою проблемою «Валеософія як світоглядна парадигма у здоровому способі життя», зазначивши, що сучасне здоров'я людини інтерпретується як глобальний феномен, що є предметом розгляду практично всіх людинознавчих наук, інституціоналізується у відносно самостійну галузь знань – фі-

лософію здоров'я (валеософію). Філософський зміст валеології виходить із того, що вона забезпечує інтеграцію знань про здоров'я на базі певних світоглядних та методологічних принципів.

У філософському плані здоров'я слід інтерпретувати як характеристику особистості, що є основою її життєдіяльності й забезпечує можливості соціалізації, розкриття сутнісних сил, особистісної самоактуалізації у контексті реалізації особистісних цілей та соціальних цінностей. Характерною особливістю філософського аналізу феномену здоров'я є його дослідження соціальної та особистісної цінності. Завдання філософського аналізу цієї проблеми полягає в обґрунтуванні шляхів впливу на особистість та суспільство для інтеріоризації цінностей здоров'я і формування безпосередніх мотивів щодо вибору здорового способу життя. Включення проблематики здоров'я і здорового способу життя до філософського дискурсу є важливим кроком у формуванні сучасної методології освітньої діяльності взагалі, а не лише тих її аспектів, які пов'язані зі здоров'язберігаючими освітніми технологіями.

Фізична культура є органічною складовою ЗСЖ, а тому філософія спорту як міждисциплінарна галузь знань, яка починає формуватись на українських теренах має враховувати необхідність вироблення нового валеософського світогляду, що фізкультурно-спортивну рухову активність розглядав би як засіб самозбереження людини і самоідентифікації особистості.

Соловйова В. О., викладач, у виступі «Етноспорт: стан і перспективи» в циклі роздумів щодо футурології спорту акцентувала увагу на зростанні популярності видів спорту, які не входять в олімпійську програму. Одним із таких напрямів є етноспорт, що представлений більше 200 видами спорту різних етносів та культур.

Етнокультурне різноманіття спорту стає інституціональною нормою заохочення і розвитку традиційних видів фізичної активності народів. Про це свідчать спрямованість і загальна динаміка прийняття у багатьох країнах світу державно-правових актів, що сприяють захисту і збереженню традиційної змагально-ігрової ментальності того чи іншого етносу, як самоідентифікації народу в процесі наростання глобалізаційних змін у його культурі.

Етноспорт виступає важливою складовою культурної спадщини і форм етнокультурної самоідентифікації, укоріненої в національному устрої та звичаях. Цей механізм біосоціального та етнокультурного відтворення тілесних практик безвідмовно діяв у традиційному суспільстві та утворив традиційні види рухової активності.

Говорячи про філософію етноспорту, не можна зводити думку до виявлення деякого внутрішнього, автономного змісту, що веде до спотворен-

ня сприйняття сутності традиційної культури, частиною якої він виступає. В цьому випадку важливо пам'ятати, що традиційна культура не зводиться до простого конгломерату звичаїв, звичок і практик, що може призвести до безпідставного сприйняття її у ранзі вищих цінностей окремих етнічних відмінностей і зрештою виправданню радикальних форм етнічного націоналізму і культурного сепаратизму.

Плетенецька А. В., *аспірантка, майстер спорту міжнародного класу з роликового бігу*, у виступі «Морально-гуманістичні принципи в адаптивному спорті» наголосила, що у людей незалежно від наявності патологічних змін у їхньому організмі під час занять фізичним вихованням і спортом розвиваються та вдосконалюються різні психофізіологічні якості. Насамперед, це фізичні (сила, швидкість, спритність, гнучкість, витривалість), а також психологічні (прагнення до перемоги, цілеспрямованість, наполегливість, сміливість, рішучість тощо). Необхідність розробки певних етичних принципів спілкування зі спортсменами даної категорії є надзвичайно важливим і актуальним питанням, адже головна мета адаптивної фізичної культури – вирішення морально-етичних проблем та соціальна інтеграція осіб із вадами розвитку. Багатьом інвалідам адаптивної фізичної культури є єдиним способом «розірвати» замкнутий простір, увійти у соціум, придбати нових друзів, мати змогу для спілкування, повноцінних емоцій, пізнання світу тощо.

Фізкультурно-спортивна діяльність із людьми, які мають порушення фізичного і розумового розвитку, має бути спрямована не лише на максимальну реалізацію їх можливостей у спорті, а перш за все, на самореалізацію спортсменів-інвалідів як особистостей, без заподіяння шкоди їхньому здоров'ю та набуття можливості їх подальшої соціальної інтеграції.

У подальшому обговоренні доповідей і виступів увагу було зосереджено на проблемах становлення спортивної моралі (Н. М. Семенець), професійної етики спортсменів на прикладі футболу (Р. Андріаш), на перспективах розвитку інтелектуальних

видів спорту в контексті трансформації змагального активізму в умовах інформаційних технологій (О. С. Іщенко), та методологічному збагаченні наукових досліджень у фізкультурно-спортивній науці за допомогою концептів світоглядної галузі знань «філософії спорту» (Т. Г. Петлюк, Ю. С. Давидюк, В. С. Борисейко, В. М. Ніколаєв, О. В. Кравченко, У. М. Катерина).

Підводячи підсумки роботи «круглого столу», професор С. Ф. Матвеев звернув увагу на плідність нових наукових доробок молодих вчених, в яких поєднуються філософські проблеми розвитку загальної сучасної культури та місце і роль фізкультурно-спортивного її вираження у різнобічних видах спорту. Позитивним є філософсько-аксіологічний аспект у таких дослідженнях, що дозволяє розкрити культурологічний потенціал фізичної культури і спорту. Цікавим у такому ракурсі є понятійно-змістовна вираженість термінів, що вживаються у висвітленні думки як у новизні мовного оздоблення проблем розвитку фізкультурно-спортивної науки, так і у відсутності беззмістовної еквілібристики слів. Все це підтверджує позитивність вибраного напрямку університетного профілю, підсилюючи рівень соціально-гуманітарної складової.

Висновки:

1. Продовжити наукові дослідження в царині «філософії спорту» як міждисциплінарної галузі знань, що сприятиме ефективності прикладних методик фізичного виховання і удосконаленню спортивно-тренувального процесу.

2. Звернути увагу на необхідність розробки морально-етичної проблематики у фізкультурно-спортивній діяльності, що сприяла б, з одного боку, самоствердженню спортсменів, тренерів, викладачів фізичного виховання у соціальній значущості їх зусиль у протидії негативним наслідкам для здоров'я населення від суцільної комп'ютеризації, а з іншого – подоланню негативістської суспільної думки щодо корисності фізичного виховання у педагогічному процесі середньої та вищої школи.

Література

1. Андрєєва О. Формування київської школи «філософії спорту» як теоретико-світоглядної основи фізкультурно-спортивної науки / О. Андрєєва // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2012. – № 3. – С. 110–116.
2. Барабанова В. Б. Спорт: проблема человекоразмерности: дис. ... докт. философ. наук / В. Б. Барабанова; ФГОУ ВПО «Южный федеральный университет». – Нальчик, 2009.
3. Бацунов С. М. Спорт як соціокультурний феномен: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. философ. наук / С. М. Бацунов. – Запоріжжя, 2012. – 21 с.
4. Вальденфельс Б. Міркування щодо генеалогії культури / Б. Вальденфельс // Філософ. думка. – 2009. – №1. – С. 13–26.
5. Кебуладзе В. Феноменологія досвіду / В. Кебуладзе. – К.: Дух і Літера, 2011. – 280 с.

6. *Мазов Н. Ю.* Спорт как социокультурное явление: дис. ... доктора философ. наук: спец. 09.00.11 / Н. Ю. Мазов; Башкир. гос. мед. ун-т. – Уфа, 2009. – 302 с.

7. *Могильова С. В.* Сучасний спорт в екзистенціальному та соціально-комунікативному вимірах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 / С. В. Могильова; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2008. – 20 с.

8. *Ямщиков Ю. Н.* Спорт как социально-культурное явление: автореф. дис. на соискание учен. степени. канд. философ. наук: спец. 09.00.11 / Ю. Н. Ямщиков; Сибир. гос. аэрокосм. ун-т им. акад. М. Ф. Решенева. – Красноярск, 2010. – 16 с.

References

1. *Andreeva O.* Formation of the Kiev school «philosophy of sport» as a theoretical and ideological foundations of physical education and sports science / O. Andreeva // Theory and methods of physical education and sports. – 2012. – N 3. – P. 110–116.

2. *Barabanova V. B.* Sports: the problem of human-dimensionality: dis. For the degree of Dr. of Sci. in philosophy / V. B. Barabanova; Southern Federal University. – Nalchik, 2009.

3. *Batsunov S. M.* Sport as a social and cultural phenomenon: autoref. of dis. for the degree of Cand. of Sci. in philosophy / S. M. Batsunov. – Zaporizhia, 2012. – 21 p.

4. *Valdenfels B.* Reflections of the genealogy of the culture / B. Valdenfels // Filosofska dumka. – 2009. – N 1. – P. 13–26.

5. *Kebuladze V.* Phenomenology of experience / V. Kebuladze. – Kiev: Dukh i Litera, 2011. – 280 с.

6. *Mazov N.Y.* Sports as a sociocultural phenomenon : dis. for the degree of Dr. of Sci. in philosophy: spec. 09.00.11 / N.Y. Mazov; Bashkir State Medical University. – Ufa, 2009. – 302 p.

7. *Mohiliova S.* Modern sport in existential and sociocommunicative dimensions: autoref. of dis. for the degree of Cand. of Sci. in philosophy : speciality 09.00.03 / S. V. Mohiliova; V. N. Karazin Kharkiv state un-ty. – Kharkiv, 2008. – 20 p.

8. *Yamshchikov Yu. N.* Sport as a sociocultural phenomenon: autoref. of dis. for the degree of Cand. of Sci. in philosophy: speciality 09.00.11 / Yu. N. Yamshchikov; Acad. M.F. Reshenev Siberian State Aerospace Un-ty. – Krasnoyarsk, 2010. – 16 p.

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ
mikhail_ibragimov@rambler.ru

Надійшла 15.09.2013